

העותרים:

1. אורנן עוזי
2. אבן זהר איתמר
3. אבנרי אורי
4. אבנרי רחל
5. אגסי יוסף
6. אולארצ'יק אלון
7. אלוני שולמית
8. בובר אגסי יהודית
9. בנבנישתי מירון
10. בן-נון יגאל
11. ברנע יוסף
12. ג'בור אליאס
13. ג'בור היאם
14. דוד יצחק
15. דויירי איברהים
16. הלר חנה
17. והבה כרמל
18. זבידאת אבתיאהג'
19. זובידאת נזיר
20. ינוקשוילי דוד
21. יפתחאל אורן
22. לו יון יוברט
23. מריאסן פבל
24. נאמן אסתר
25. סובול יהושע
26. סלומון גבריאל
27. עילם יגאל
28. פורת יהושע
29. קוק נילי
30. קעדאן עאדל
31. שטיינר בירמנס חנה
32. שטיינר ישראל
33. שמואלביץ (ש. שפרה) שפרה
34. שמיר אורי
35. שמיר יונה
36. שפסקי גדעון
37. תמיר דן
38. פלד בני

הערה: העותר מס' 38 הלך לצערנו לעולמו לפני הגשת העתירה. מחמת החשיבות העקרונית שהוא ייחס לה, אנו מבקשים שלא למחוק את שמו מרשימת העותרים.

כולם על-ידי ב"כ עו"ד יואלה הר-שפי
מרחוב קוסובסקי 20 תל-אביב
טל': 03-6048283 פקס': 03-6043382
yoella@zahav.net.il

- המשיבים:**
1. שר הפנים כב' השר אברהם פורז
 2. משרד הפנים
 3. הרצל גדז', מנהל מינהל האוכלוסין במשרד הפנים

ע ת י ר ה

בית המשפט הנכבד מתבקש להורות למשיבים ליתן טעם מדוע מסרב משרד הפנים לכלול את הערך "ישראלי" בטבלת הלאומים של משרד הפנים, הכוללת כ-135 ערכים, ומדוע מסרבים המשיבים לקבל הודעת העותרים וכל אדם אחר המבקש לרשום עצמו בסעיף הלאום ברישומי המשרד כשייך ללאום הישראלי.

כמו כן, מתבקש כבוד בית המשפט העליון בשבתו כבג"צ להורות למשרד הפנים לקבל כל בקשה של אזרח המדינה **המצהיר כי הוא שייך ללאום ישראלי**, והמבקש שכך יירשם בסעיף הלאום בתעודת הזהות ובכל תעודה רשמית המציינת את הלאום - לרשום כך את הלאום שלו - בכל רישום המתנהל במשרד הפנים, לרבות בתעודת הזהות ולרבות במנהל האוכלוסין ובכל רשויות המדינה.

פתח דבר

1. העותרים, כמו ישראלים רבים אחרים, משתייכים על פי תרבותם, שפתם, מציאות חייהם ותחושותיהם, רגשותיהם, התנהגותם וכל הווייתם ללאום הישראלי. העותרים מבקשים לממש את זכותם הבסיסית להשתייך ללאום הישראלי, לא רק דה-פקטו אלא גם דה-יורה וזאת על פי בחירתם. (העותרים מפנים **לנספח 1** (*) המעיד, כי בסקרים מדעיים - שהופנו ליהודים ישראלים בלבד - הגדירו עצמם בין 39% לבין 51% כישראלים בראש ובראשונה. העותרים מביאים גם סקרים מדעיים, שבדקו את עמדת המיעוטים הלא יהודיים בישראל כלפי זהותם הלאומית, ובהם הגדירו עצמם בין 32.8% לבין 63.2% מבין הנשאלים כישראלים – ר' **נספח 2** (**)).

1.1 העותרים יטענו, כי הרישום הנוכחי בסעיף "לאום" במרשם האוכלוסין ובתעודות הזהות שלהם אינו משקף את המציאות. על פי הרישום, יש בין העותרים "יהודיים", "ערביים", "דרוזיים", "גרוזיניים", "רוסיים", "בורמניים" ויש אפילו "עבריים" אחד. אף לא אחד מן העותרים אינו מוכר כ"ישראלי" ר' לעניין זה **נספח 3**.

1.2 עוד יטענו העותרים, כי נמנעת מהם הזכות הבסיסית להשתייכות לאומית, המוקנית להם בסעיף 15(1) למגילת האומות המאוחדות; וכן לשינוי ההשתייכות הלאומית כאמור בסעיף 15(2):

Article 15.

(1) Everyone has the right to a nationality.

(*) (1) בסקר שנערך בקרב יהודים בישראל על ידי הפרופסורים אשר אריאן ומיכל שמייר בשנים 1996; 1999 ו-2001, הגדירו עצמם בין 39% ל-51% מן הנשאלים כישראלים. (**)(2) בסקרים שנערכו על ידי דר' אסעד גאנם ופרופ' סמי סמוחה בין השנים 1976 עד 2001 בקרב בוגרים ערבים בישראל, הגדירו בין 27% עד ל-63.2% את זהותם הלאומית כישראלית. הירידה מסתמנת מאז האינתיפאדה.

(2) No one shall be arbitrarily deprived of his nationality nor denied the right to change his nationality.

שלילת האפשרות להירשם כבני הלאום הישראלי אינה עולה בקנה אחד עם סעיף זה באמנה, שגם ישראל חתומה עליה. לא זו ואף זו, שלילה זו מגעת כדי חוסר סבירות קיצוני של שיקול הדעת המינהלי של המשיבים.

1.3 ניסיונותיהם החוזרים ונשנים של חלק מן העותרים לממש את זכותם ולקבל הכרה בלאום הישראלי, נתקלו בסירוב עיקש מצד המשיבים וזאת על סמך שני נימוקים:

(1) הלכת טמריין (ע"א 630/70)

(2) היעדר קיומו של לאום ישראלי בטבלת הלאומים של משרד הפנים.

1.4 העותרים יטענו, כי מאז הלכת טמריין השתנתה המציאות שינוי יסודי. לשיטתם, קיומו של לאום ישראלי, בשנת 55 לעצמאות ישראל, הוא מן המפורסמות שאינו צריך ראייה (למעלה מן הדרוש, הובאו גם סקרים מדעיים מן העת האחרונה, המאשרים – כאמור לעיל – כי צבור גדול מגדיר את זהותו הלאומית כישראלית: נספחים 1 ו-2). עוד יטענו העותרים, כי הכחשת קיומו של לאום ישראלי וההתייחסות אליו ברמה ארגונית טכנית של אזרחות, היא בבחינת סטירת לחי למגילת העצמאות ולנס תחיית הריבונות של ישראל.

1.5 המשותף לכל העותרים הוא, שהם אזרחים ישראלים, החדורים בהרגשה שהם שייכים ללאום הישראלי. הם חתמו על הצהרה בזו הלשון:

"אני מצהיר/מצהירה שאני שייך/שייכת ללאום הישראלי" (הצהרות חתומות מצורפות ליפויי הכח).

1.6 יתר על כן, בעצם הצטרפותם לעתירה המשותפת, המוגשת בזאת לכב' בית המשפט, יש כדי להעיד על עוצמת נכונותם להצהיר בפומבי ולעמוד מאחורי הצהרתם זו. שאכן בנים הם ללאום הישראלי.

[העותרים יתייחסו בהמשך גם לנפקות עתירתם, למרות "ביטול" סעיף הלאום בתעודת הזהות.]

זכות העותרים נובעת מזכות ההגדרה העצמית

2. הזכות שאותה מבקשים העותרים לממש הינה הזכות להגדרה עצמית. זכות העותרים כיחידים לבחור בעצמם את השתייכותם מבחינה לאומית קמה להם מטבע המשטר הדמוקרטי. אשר על כן, רשאים העותרים להחליט על זהותם והשתייכותם על פי הרגשתם הסובייקטיבית הכנה.

2.1 אין המדובר בזהות חדשה, זהות דמיונית; אין העותרים משתייכים לזרם מסוים או כת כלשהי, המבקשת לעצמה זכות הגדרה עצמית. נהפוך הוא: במקרה דנן, מבקשים העותרים להפוך את הידוע והברור לכל בפועל, גם לרשמי ומוכר על ידי זרועות השלטון - הם ישראלים.

עקרון השוויון

3. בנוסף, מבקשים העותרים להישען על עקרון השוויון. טענתם, כי רשימת הלאומים של משרד הפנים אינה משקפת מערכת קריטריונים כלשהי, שהערך "ישראלי" אינו עומד בה.

יתר על כן, הערך "ישראלי" מגלם את מרבית הקריטריונים שניתן לשייך לרוב הלאומים הכלולים ברשימה, יותר מאשר כמה לאומים אחרים הכלולים בה.

3.1 במגילת העצמאות התחייבה המדינה לשוויון מלא של כל אזרחיה. להשקפתנו, מגילת העצמאות יצרה מלכתחילה בסיס משותף להתפתחותה של זהות ישראלית, מבלי לפגוע במאפיינים מבדילים, חשובים ככל שיהיו, שיכולים להתקיים בנפרד בתוך מסגרת משותפת.

3.2 להשקפת העותרים מבטאת מגילת העצמאות את עמדתם. המגילה ערוכה ברוח תפישת הדמוקרטיה המערבית, על פיה, כל אזרחי מדינה שייכים ללאום המהווה את המדינה. וזה הטעם מדוע במגילה כלולה הבטחה והתחייבות שלא תהיה אפליה "מטעמי מין, גזע או דת", ואין התייחסות ל"אפליה מטעמי לאום". אין כאן התעלמות או פגם, אלא ביטוי מובהק לעקרון המנחה: כל בני האדם במדינה המוכרזת בזאת שייכים ללאום הישראלי החדש, שהכריז על עצמאותו, ואשר על כן כולם יהיו שווים. המגילה אינה מתייחסת ל"אפליה מטעמי לאום", הואיל וכל האזרחים הם בני הלאום הישראלי.

3.3 אותה מסקנה המשתמעת מן המגילה לא קבלה עד כה את ביטוי המפורש על ידי קביעה חד-משמעית של קיום הלאום הישראלי. ההימנעות מקביעת הלאום הישראלי כנתון מובן מאליו, גרמה לסיווג האוכלוסיה על פי שיוך אמביוולנטי, "מושגי", כפי שתוכיח "טבלת הלאומים" של משרד הפנים. כך נתפלגו אזרחי ישראל בסעיף הלאום בתעודת הזהות ל"יהודים", "דרוזים", "ערבים" ואחרים (ר' נספח 3 לעיל). בהקשר זה, העדפת השונה על המשותף מהווה קרקע פורייה לניכור, להסתגרות עדתית, לביסוס מאפיינים דתיים קיצוניים, שמהם קצרה הדרך לעוינות, לשסע, ואפילו לקרע.

לאום ישראלי כמציאות קיימת

4. כינונה של ישראל כמדינה ריבונית, היא תופעה היסטורית חשובה. התנכרותה ללאום הישראלי שהתגבש כפועל יוצא מכינונה; היינו סירובה להכיר בזהותה שלה עצמה, הוא תופעה תמוהה ומסוכנת.

4.1 עצם עמידתנו בפני בית משפט זה יש בה כדי להשליך על נושא הדיון. לפני איזה בית משפט מתייצבים העותרים? פשיטא: בפני בית משפט ישראלי. בית המשפט העליון של מדינת ישראל. בית המשפט הנכבד אינו בית משפט יהודי. אין לו סמכות על כל יהודי באשר הוא יהודי - אלא רק על אותם היהודים שהם ישראלים - וכן על כל הישראלים, בין שהם יהודים בין שאינם יהודים. אשר על כן מובן מאליו לכולי עלמא שזהו בית המשפט העליון לישראל.

4.2 מדוע הדבר הכל-כך מובן מאליו כאשר עוסקים בהגדרת זהותו של בית המשפט העליון, או כל אורגן אחר של המדינה, הוא בלתי מובן מאליו, כאשר מדובר באזרחי המדינה? לשון אחר: מדוע תגרע זכותם של העותרים להתהדר בישראליותם? שהרי מכוחה של איזו סמכות פוסק בית המשפט הנכבד? מכוח הסמכות שהופקדה בידיו על ידי כנסת ישראל. על מי חלה הפסיקה? על כלל אזרחי ישראל ותושביה. נגד דרישתנו להכרה בלאום הישראלי מוצג נימוק מרכזי אחד, העובר כחוט השני בכל פסיקת בג"צ, מראשית ימי המדינה, בסוגיה העומדת לדיון ודומיה, והוא הרצון להימנע מיצירת חיץ בין יהודי ישראל לבין יהודי התפוצות. אלא שנימוק זה, במקרה דנן אין בו ממש, כי הסכנה שממנה מבקשים להימלט אלו המציגים אותה, הינה סכנה מדומה. וזאת על אף שהיא נשתרשה כאילו היא עובדה שאין עליה חולקין.

4.3 ההבחנה בין יהודי ישראלי ליהודי שאינו ישראלי, שרירה וקיימת בכל מה שכרוך בחוקי המדינה ובחוקי המדינות שחיים בהן יהודים כאזרחי אותן מדינות; והיא ההבחנה היחידה הרלבנטית לנושא העתירה. היהודי האמריקאי הוא גם אמריקאי לפי הלאום וגם יהודי, כך גם היהודי הצרפתי או היהודי הנורבגי. אנו סבורים, שגם יהודי ישראלי רשאי וזכאי להתהדר בישראליותו, בהיותו בן הלאום הישראלי, כמו אחיו בן הלאום האמריקאי ודומיו. לא יתכן שמדינה שתובעת מבניה מחיר דם ודמים על היותם ישראלים, בין שהם יהודים בין שהם אינם יהודים אלא דרוזים, בדואים, רוסים, אוקראינים או גרוזינים, תמנע מהם את האפשרות להזדהות בגאווה בתור שכאלה.

5. האמצעים שנקטו המנגנונים המנהליים – כמו **טבלת הלאומים ר' נספחים 4 ו-5** - נועדו כאילו לאפשר הגדרה עצמית נרחבת לכל הישראלים, אבל ”הגדרה עצמית” זו בהרבה מקרים נעשית בכפייה, והתוצאה היא – אנדרלמוסיה של ישראלים, שלמרות האזרחות המשותפת הם ערב רב של לאומים. אנדרלמוסיה זו מרוקנת את המושג לאום מתוכן ושוללת מאתנו עקרונית את הרגשת האחדות שלנו כישראלים. הטבלה מאמצת לגבי לא יהודים שנשאו דרכון זר את שם המדינה שהנפיקה את הדרכון (סינגפור, הונג קונג, ליכטנשטיין וכדומה) ולגבי לא יהודים בישראל – את שם העדה האתנית-הדתית שהם מתייחסים אליה (שומרונים, צ'רקסי, דרוזי), ואילו מי שהרבנות הראשית מקבלת אותו בתור יהודי – את המילה ”יהודי”, בין שהוא אזרח ישראלי ותיק בין שמקרוב בא, והוא נושא דרכון זר. כך יוצא, שאם יבוא לארץ, למשל, אזרח צרפתי – הרי אם הוא יהודי, יירשם הלאום שלו ”יהודי”, ואם יהדותו אינה מקובלת על הרבנות – יירשם הלאום שלו ”צרפתי”.

5.1 **טבלת הלאומים של משרד הפנים, הכוללת כ-135 ערכים, מכירה בלאומים אקזוטיים כגון לאום ”אבחזי” (אמנם קיימת אוטונומיה כזו), לאום ”אשורי” ולאום ”שומרוני”, אך אינה מכירה בלאום ”ישראלי”. הייתכן ?**

יתר על כן, למשרד הפנים אין עניין ויכולת לזהות את שייכותו הלאומית של תושב שאינו ישראלי (ראה להלן). על כן טבלת הלאומים של משרד הפנים מן הנכון שתכיל את הפריטים ”ישראלי” ו”לא ישראלי”. על פי תכניה כיום אין היא אלא משמשת את הסירוב להכיר בלאום הישראלי. **העותרים יטענו, כי סירובו של משרד הפנים לכלול את הלאום הישראלי בטבלה המכילה כ-135 לאומים, הוא בלתי סביר בעליל.**

מטרתה של עתירה זו, היא לתת גושפנקא חוקית לזהות הקיימת בעובדה. מצוי שהוא גם הרצוי.

התשתית העובדתית:

- א. ניסיונות קודמים
- ב. העתירה לפי חוק חופש המידע
- ג. הלכת טמריין
- ד. ”ביטול” סעיף הלאום

ניסיונות קודמים

6. אחדים מן העותרים ואחרים שאינם בין העותרים חזרו וביקשו פעמים רבות לרשום את הלאום שלהם ”ישראלי”, אך כאמור, תמיד העלו חרס בידם.

לאחר הרכבת הממשלה הנוכחית ונוכח הצעדים הנחרצים שעשה שר הפנים, מר אברהם פורז, בסוגיות הקרובות לנשוא עתירה זו ואשר עלו פעם אחר פעם לדיון בפני בית משפט נכבד זה, פנה העותר 1, מר עוזי אורנון, ב- 03/03/03 אל השר, בתקווה שגם נשוא עתירה זו ימצא את פתרונו הראוי בהחלטת השר; מצ”ב כ-**נספח 6**.

6.1 בסוף מאי התקבלה תשובתו של שר הפנים, הנושאת את התאריך של 18/5/03. יועץ השר, מר מרדכי כהן, מאשר את קבלת המכתב ועונה לגופו של עניין, כי: ”השר פורז מודע לנושא ושינוי בסעיף הלאום מחייב אישור הכנסת, הנושא טעון, וזה לא הזמן להביאו לדיון ציבורי. בבוא העת, נחזור לעדכן אתכם”. מצ”ב ומסומן כ-**נספח 7**.

העותר מס' 1 שלח מכתב נוסף ב-18.6.03 לשר הפנים ובו ביקש להבהיר, כי בקשת העותרים לא נועדה ללבנות מחלוקת. היא עשויה אפילו לשכך אותה. מכתבו של עותר מס' 1 מצ”ב כ-**נספח 8**.

ודוק: העותרים אינם מבקשים לשנות דבר בסעיף הלאום לא בחוק מירשם האוכלוסין ולא בתקנות. כל מבוקשם לאפשר לנושאים תעודות זהות הרוצים בכך, לרשום בסעיף הלאום את היותם ישראלים, כשם שאפשר לרשום באותו סעיף כ-135 לאומים אחרים, שמדינת ישראל מכירה בהם.

6.2 באמצע אוגוסט 2003 נתקבל טופס חוזר סטנדרטי בתשובה למכתבו של עותר מס' 1, המודיע כי "העניין בטיפולי" ר' נספח 9. ומאז עברו כבר ארבעה חודשים ויותר... הואיל והעותרים חווים את הטיפול מזה תקופה ארוכה כמפורט בעתירה – ונכזבה תוחלתם מלהיושע על ידי השר, לא נותר להם אלא לעתור בפניכם: אנא, הורו להוסיף "ישראלי" ל- 135 הלאומים שבטבלה.

העתירה לפי חוק חופש המידע

7. טרם פנייתנו לבג"צ, ניסינו לקבל לידינו את "טבלת הלאומים". פירוט הניסיונות נמצא כולו בעתירה על פי חוק חופש המידע, עת"מ 1167/02, שהוגשה בבית המשפט המחוזי בתל-אביב. העתירה על נספחיה מצ"ב ומסומנת כ-נספח 10 (14 עמודים). העותרים משכו את העתירה (ר' נספח 11), הואיל ולאחר הגשתה ובטרם הדיון בה, נמסרה לידיהם טבלת הלאומים כמבוקש, אף כי עד הגשת העתירה סירב משרד הפנים לחשוף את תוכנה, כאילו מדובר בסוד בטחוני כמוס.

עת"מ זו ממחישה את הסירוב המתמיד של משרד הפנים. להלן תמצית קורותיה:

7.1 ביום 27.12.00 פנה מר עוזי אורנן לשר הפנים וביקש בשם חברי העמותה לבחון את האפשרות לרשום בסעיף הלאום בתעודת הזהות את המלה "ישראלי".

במכתב הסירוב נאמר, כי "לא ניתן לרשום אדם במרשם האוכלוסין כבן הלאום הישראלי"; וכתנא דמסייע הוסף הנימוק, ש"אין בטבלת הלאומים לאום "ישראלי". אשר על כן פנה מר אורנן ביום 6.11.01 למשיב מספר 3 וביקש לקבל את הטבלה האמורה.

7.2 ב-21.11.01 נשלחה לעותר 1 תשובה קצרה: אין באפשרות משרד הפנים לספק את הטבלה, כי "מידע זה חסוי ואינו ניתן לבחירה".

אי לכך, הוגשה עתירה מנהלית לגילוי הטבלה המכילה "מידע חסוי". וכאמור, רק לאחר הגשת העתירה השתכנע הממונה על המידע במשרד הפנים להיעתר לבקשתנו. כל התכתובת מצורפת וכלולה בנספח 10).

הלכת טמרין (ע"א 630/70)

8. הדיון המעמיק האחרון שקיים בית משפט נכבד זה בסוגיות נשוא העתירה, היה בשבתו כבית המשפט העליון ב-ע"א 630/70 גאורג רפאל טמרין נ' מדינת ישראל, פ"ד כ"ו (1) 197. בערעור זה, שפסק הדין בו ניתן ביום 20/1/72, נסקרו ההלכות הקודמות, כמו שליט, רופאייזן ועוד. הערעור של טמרין נדחה מכמה נימוקים, שלכולם נפקות לעתירה זו, ושעל כן יידונו בפרוטרוט בהמשך.

8.1 בשלב זה נדגיש רק זאת, כי בהלכת טמרין, שניתנה בשנת 1972 נפסק, כי אמנם קיימים נבטים של זהות ישראלית, אך עדיין אין בכך כדי לקבוע את קיומה האובייקטיבי. מאחר וחלפו מאז שלושים שנה ויותר, שבהן התחוללו תמורות אדירות בהרכב האוכלוסייה ובגיבוש הזהות הישראלית, משוכנעים העותרים, שלא זו בלבד שהגיעה השעה להכיר בקיום זהותם הישראלית, אלא שיש בכך כדי לתרום תרומה חיונית לחוסנה ויציבותה של ישראל וזאת ביצירת מכנה משותף, ובלימת תהליך התפרקות של אזרחיה למחנות - עוינים במקרה הגרוע ומנוכרים במקרה הפחות גרוע.

ביטול סעיף הלאום בתעודת הזהות.

9. העתירה לא התייתרה עם קבלת ההחלטה המנהלית על הסרת סעיף הלאום מתעודת הזהות. ליתר דיוק: השארת הסעיף ומילוי בכוכביות. העותרים סבורים, ש"פתרון" טכני כנ"ל כדרך להסרת דיון עקרוני ודחוף מסדר היום - אינו ראוי. יתר על כן, בתעודת הזהות עצמה (כמו גם בתעודות האחרות של משרד הפנים, כגון תעודות לידה) יש רישומים המבחינים בבירור בין מי שהלאום הרשום שלו הוא "יהודי" ובין מי שהלאום הרשום שלו אינו יהודי; כגון רישום התאריך העברי רק למי שהלאום שלו הוא "יהודי". לעניין זה ר' **נספח 12**: תמצית רישום ממרשם האוכלוסין של בנו של העותר מס' 1, שבה בסעיף הלאום ובסעיף הדת מופיעים קווקווים ואשר על כן, רשום אצלו רק תאריך הלידה הגרגוריאני, ללא התאריך העברי, המופיע אצל בעלי רישום "יהודי". משמע - רישום הלאום ממשך להתנהל ברשימות פנימיות של **המשיב 2**, שעל כן חייבת הסוגיה להתברר בפני כבודכם.

9.1 **הערה: בינתיים הונחה לפניכם עתירה, המבקשת להחזיר את סעיף הלאום ובעיקר את רישום הלאום היהודי לקדמותו וגם עתירה זו ונימוקיה - מבלי להתייחס לגופה - יש בה כדי להמחיש, כי אכן אין ב"כוכביות" כדי לספק פתרון אמיתי לסוגיה מהותית זו.**

טיעוני העותרים:

טבלת הלאומים - הקנה הרצוף עליו השעין משרד הפנים את סירובו לרישום הלאום הישראלי

10. במסגרת מאמצי העותרים לרשום בסעיף הלאום את הלאום הישראלי, פנה עותר 1 בסוף שנת 2000 אל שר הפנים דאז, מר חיים רמון. במחצית פברואר 2001 הוא נענה על ידי המשיב 3, כי:

**"כפי שנקבע בפסק הדין בעניין טמרין...לא ניתן לרשום אדם במרשם האוכלוסין בישראל כבן הלאום 'ישראלי'.
לאור האמור אין בטבלת הלאומים לאום 'ישראלי'."**

בהמשך, ביקש עותר 1 לקבל לידי את הטבלה, שמא ימצאו העותרים מענה בתוכה. בתשובה לפנייתו כתב לו משיב 3 בקצרה, כי: **"אין באפשרות משרד הפנים לספק את טבלת הלאום, מידע זה חסוי ואינו ניתן לבחירה"**.

10.1 אין צורך להכביר מלים על מידת השרירות והאבסורד שבתשובה זו בכל עת, לא כל שכן לאחר חקיקת חוק חופש המידע!
ואם לא די בכך, גם לאחר פניות נוספות והסברים מפורטים - עשה משרד הפנים כל שניתן על מנת למנוע מן העותרים את הגישה לטבלה האמורה. והדברים מפורטים בעתירה עצמה.

10.2 נציין רק, כי גם לאחר הגשת העתירה הנ"ל, לא הזדרז משרד הפנים לספק את המידע המבוקש והפרקליטות אף התכוננה להגן על עמדתו (!?). זאת ואף זאת, בעוד הממונה על המידע מתבצר בסירובו כלפי העותרים במשך חודשים ארוכים ומוצא פעם אחר פעם תירוץ תמוה לדחיית הבקשה, נעלמו כל נימוקיו והסתייגויותיו באחת, כאשר פנתה אליו גברת מזל מועלם מעתון "הארץ". תוך 24 שעות קבלה העיתונאית, שכיסתה אז את משרד הפנים עבור "הארץ", את טבלת הלאומים ה"חסויה" (ראה נספח 5). רק לאחר מסירת הטבלה לידי העיתונאית, הבין הממונה על המידע במשרד הפנים את האבסורד שבהתנהגותו והעביר לידי העותרים את הטבלה, שעל חסינה הגן עד אז בהתמדה (ראה טבלה נספח 4).

לא למותר לציין, כי יש הבדלים שוליים, אך משמעותיים, בין הטבלה שנמסרה לעיתון לבין זו שנמסרה לעותרים.

הטבלה שנמסרה לעותרים מכילה 135 פריטי לאום, ביניהם: "עבריי", "ערביי" "ללא לאום", "אשוריי", "בבדיקה", "בבירור", "טרם נרשם", "לא ידוע", "לא נקבע", "לא רשום (בוטל)", "קברדיני", "שגוי הסבה".

לעומת זה, בטבלה שנמסרה לידי עיתון "הארץ", שם פריטי הלאום ממוספרים, מופיעים 132 פריטי לאום, גם ביניהם: "לא רשום", "עבריי", "שומרוניי", "אשוריי", "שגוי הסבה", "בבירור", "טרם נרשם", "בבדיקה", "לא ידוע", "ללא לאום", "שגוי הסבה", "לא נקבע". "קברדיני" (?) נעלם, אבל "לא רשום" לא בוטל והוסף גם "בלתי ידוע".

העותרים תמהים, מדוע מקשיחים המשיבים בסירובם לעתירה זו, בעוד המלה "עבריי" מופיעה בטבלה מבלי לעורר התנגדות. כידוע, במפקד האוכלוסין הראשון היו שהצהירו, כי לאומם הוא "עבריי" וכך גם נרשם. משאבדה התעודה של יונתן רטוש ז"ל, נרשם בתעודה החדשה הערך "יהודי". רטוש עתר לבג"ץ והוכרה זכותו לחזור ולהיות רשום כ"עבריי". נראה לנו, כי זכותם של רבבות, שהצהירו, כי הלאום שלהם הוא ישראלי – אינה נופלת מזכותם של העברים, שזכותם הוכרה.

10.3 ההבחנה הדקה מני דק בין "בלתי ידוע" ל"לא ידוע", או בין "בבדיקה" ל"לא נקבע" מעוררת סקרנות בלשנית, אולם מעלה סוגיה חשובה, וגם רלבנטית יותר לעתירתנו: מדוע על משרד הפנים לקבוע את לאומיותו של תושב שאינו ישראלי, מעבר לקביעה, כי אינו ישראלי?

מיהו הלאום ה"עבריי"? האם בזכות שניים-שלושה עקשנים שעמדו על זכותם להרשם כך וקיבלו את ברכת ה-בג"צ נוצר לאום ואילו המציאות המוצקה של לאום ישראלי (וראה גם המחקרים המאשימים את הטיעון, נספחים 1 ו-2) אינה מקימה לאום?

10.4 מעניין במיוחד הרישום "ערביי". מדינות ערב קובעות שתושביהן הם "ערבים" וכך מכונים יושבי מדינות אלה בשם "ערבים", אף על פי שמדינתם אינה נקראת "ערב" (אולי חוץ מערב הסעודית). אף על פי כן, אם בא לישראל ערבי אזרח מצרים (והוא אינו יהודי), במרשם האוכלוסין של ישראל יירשם אדם זה, המחזיק בדרכון מצרי, כ"מצרי" ולא "ערבי", הוא הדין במחזיק דרכון תימני: הוא נרשם כ"תימני" ולא כ"ערבי", וכן "עיראקי" או "מרוקאי". מכאן שהרישום "ערביי" בתוך ישראל, מכוון לא לרישום לאום, אלא לרישום קבוצת אוכלוסין פנימית בתוך ישראל. על-כן יש ברישום זה משום הטעיית הציבור. אין צריך לומר, שאם מגיש הבקשה לרישום הוא יהודי, רושמים אותו כיהודי, גם אם הוא מחזיק דרכון זר ואפילו אם הוא מסרב לקבל עליו אזרחות ישראלית; ולכן כל האמור לעיל על רישום הלאום לפי הדרכון - חל על שאינם יהודים בלבד. וכיוון שכך, הוא מהווה כשלעצמו הפליה פסולה.

אין זה אלא אבסורד, שמשרד הפנים אינו מכיר בלאום שהוא עצמו מייצגו כאחת מזרועותיו השלטוניות. אשר על כן העותרים נדרשים לעתור לבית המשפט הישראלי (!) על מנת שהמובן מאליו יזכה להכרה רשמית.

10.5 טבלת הלאומים מכירה בלאום "גרוזיני" וכיוון שכך נרשם בתעודת הזהות של העותר 20, דוד ינוקשוילי, בסעיף הלאום "גרוזיני". והרי העותר נטש את גרוזיה, הפנה לה גב ומבקש לנהל את חייו השלמים במדינת ישראל, לא רק כאזרח, אלא גם כשייך ללאום הישראלי. ועל מה זה יכפו עליו הר כגיגית את הלאום הגרוזיני?

מן הסתם, יש סימן שאלה כלשהו לגבי כשרות יהדותו ועל כן אינו מוכר בסעיף הלאום כ"יהודי", למרות שהוא מרגיש יהודי. מובן מאליו כי שאלה זו שייכת לתחום הקהילתי ולא לתחום הלאומי. אילו הוכר לאום "ישראלי", היה נושא היהדות נשאר בתחום ההלכה ומתלבן בה ובמשך הזמן אולי אף מוצא את פתרונו ההלכתי הראוי בקרב הקהילה היהודית, לפי המסורת ההלכתית. **אי הפרדת הלאום מן הסוגיה ההלכתית היא הקורעת קריעה בעם בניגוד לטענה הרווחת, כי היא "מבטיחה את אחדותו".**

10.6 תמיהות אחרות מתעוררות נוכח הרשימה שהגיעה לידי העותרים באקראי, בגין נכונותו של הממונה על המידע במשרד הפנים לספק את מבוקשה של גברת מועלם על אתר. במסמך שהועבר לידיה מופיעים שלושת הרישומים הראשונים בטבלת הלאום בתחתית העמוד של טבלה אחרת, ככל הנראה **טבלת דתות** (ראה נספח 5 עמוד ראשון, סיפא).

טבלה זו אינה מענייננו, אבל היא משליכה על הסוגיות של עתירה זו מהיבטים שונים. בראש ובראשונה, היא מעידה על העובדה, שעל אף היעדרו של סעיף דת בתעודת הזהות, מתנהל רישום הדת במשרד הפנים. אפילו במבט חטוף מעורר רישום זה בעיות קשות. למשל: יש פריט דת "קראית", ויש פריט "קראית יהודית" וישנה כמובן שורה של פריטים שהאבחון ביניהם הוא כנראה רק בידיעתו של משרד הפנים. כמו "לא רשום", "שגוי הסבה", "ללא דת", "בבירור", "טרם נרשם", "בבדיקה", "בלתי ידוע", "לא נקבע".

מכאן, שרישום כל הישראלים הרוצים בכך, כ"ישראלים" והכרה בלאום הישראלי, לא זו בלבד שלא תרבה מחלוקת ולא תגרום לפיצול בקרב היהודים הישראלים לבין עצמם, גם לא בין כלל היהודים לכלל הישראלים; אלא, היפוכו של דבר: הדבר יעשה צדק עם נס הקוממיות של מדינת ישראל וינפֵש את השיח השלטוני והחברתי מגידולי פרא, שמקומם לא יכירם במדינה מתוקנת.

10.7 איננו מעלים על הדעת, כי שלילת זכותו של ישראלי להיות ישראלי נולדה יש מאין. שמא מטרתה למנוע התנגשות עם סעיף 15(2) של מגילת האומות המאוחדות, הקובע את הזכות של אדם לשנות את הלאום שלו. האומנם ראוי למנוע מ"גרוזיני" או דרוזי להיות ישראלי, והאם – אם אכן זו היתה המטרה – ראוי לשלול לשם כך את עצם קיומו של לאום ישראלי? העותרים טוענים, כי לא זו בלבד שהמטרה אינה ראויה, אלא שהפתרון הוא בבחינת שפיכת התינוק עם מי האמבטיה, שהרי בשל כך נשללה מאתנו זכותנו הבסיסית לתת ביטוי לזהותנו הישראלית.

10.8 מי שהוציא מסיבה כלשהי בעת האחרונה תעודת זהות חדשה - הסתבר לו, כי בין זו הישנה לחדשה הוא אבד את הלאום שלו ונשאר – חף מלאום. **ראה נספח 13**, תצלום ת"ז ישנה של העותר יוסף ברנע, שבה צוין בסעיף הלאום הערך "יהודי"; ולידה התעודה החדשה, שבה נעלמה יהדותו ובסעיף הלאום מופיעה שורת כוכבים, שאת הפענוח שלהם נמצא אולי במרשם התושבים, הנוטר כל אותם הבדלים והבחנות, שלכאורה נעלמו עם הסרת סעיף הלאום מתעודת הזהות. ודוק: הסעיף לא נעלם. הוא ממשיך לכבב בתעודה, גם תוכנו שכאילו נעלם מעל פני התעודה, כנראה ממשיך להיות ברישומי משרד הפנים כפריט מידע חסוי, שאינו נמצא בידי בעל התעודה.

העותר וחבריו תמהים מה פירוש החלטת משרד הפנים, שגם אינה מאפשרת להם להיות ישראלים וגם העלימה את היותם יהודים? האם הם הפסיקו להיות יהודים?

הלכת טמרין

11. בית המשפט העליון חרש חריש עמוק בהילכת טמרין בכל הסוגיות המהותיות הכרוכות בעתירה זו, אשר על כן, שומה עלינו להתמודד עם נימוקי הדחייה דאז:

בראש ובראשונה יש לזכור, כי מדובר בתחום מדעי המדינה והחברה, המצויים בזרימה מתמדת, בהתפתחות מתמדת וכאשר עסקינן ביוכל השנים האחרונות מדובר בהתפתחות מואצת, בהשוואה לקצב ההתפתחות במאות הקודמות. אשר על כן, **עצם חלוף הזמן מאז אותה החלטה ועד היום מצדיק ואפילו מחייב בחינה מחודשת של אותה החלטה.**

הרי נימוקי הדחייה העיקריים ותגובתנו להם:

האמנם קיימת אומה ישראלית נפרדת מהאומה היהודית?

כב' הנשיא שמעון אגרנט (כתארו אז) קובע, כי בחינת הדברים תעשה על ידי תשובה לשאלה, האם אכן קיימת בישראל קבוצת אנשים **במספר נכבד** (ההדגשה לא במקור. י.ה.), אשר חסרה אצלם או נתבטלה אותה הרגשה של תלות יהודית הדדית והרגשת האחריות היהודית המשותפת.

עמדה זו, לידתה בחרדה עמוקה, שמא יפגע גיבושו של לאום ישראלי באחדות הכלל יהודית – ולא היא.

יהודי וישראלי יכולים לדור בכפיפה אחת

11.1 אין חולקין שההלכה היהודית היתה שומרת החותם של הזהות היהודית מאז חורבן בית שני ואולי אף לאחר כינון ריבונות ישראל כמדינה חילונית, שכן היא מדינה חילונית, הגם שהיא בעלת צביון יהודי ברור (שאינו זקוק לעדות) במוצהר. בתקופת התעוררות הלאומים וההשכלה, כאשר מצד אחד החלה תנועת החילונות הגדולה ומצד שני קמו מדינות הלאום באירופה, נוצרה סכנה ממשית, שעם התרחקות המוני היהודים מן המסגרת הדתית, ייעלמו גם העבותות שנשמרו בתוכה ורוב הציבור היהודי יתבולל בעמים שישב בתוכם, הן מבחינה חברתית-מדינית והן מבחינה דתית. **הדבר נמנע בזכות הרעיון הציוני**, שחרת על דגלו את חזון הריבונות היהודית בארץ ישראל (ובגין "תרומתה" של האנטישמיות המודרנית). מרגע שהחזון הציוני הפך לעובדה, עם כינונה של ישראל, יש לראות את זיקת הגומלין שבין האלמנט הדתי לאלמנט הלאומי ביהדות בפרמטרים אחרים. **ישראל ירשה ומימשה את כל השאיפות הלאומיות של העם היהודי ועל כן כיום יהודי הפזורה רשאים לבחור בין לאומיותם המקומית ובין הצטרפות לאומה הישראלית.**

אין סתירה בין קיומו של לאום ישראלי לבין זיקת השייכות של רוב הישראלים ליהדות.

11.2 עצם העמדת הברירה, כאילו אדם המרגיש שהוא שייך ללאום הישראלי כמוהו כמצהיר כי אינו יהודי – היא ברירה מטעה, יכול אדם להשתייך ללאום הישראלי, שיש בו לא רק יהודים, ואין הוא חייב בשל כך להפסיק להיות יהודי; או להחליש את העבותות הקושרים אותו אל היהדות. להפך, בישראל מתממשת במלואה הזכות של היהודי לשמור את אורח חייו היהודי בכל היבטיו.

11.3 קיומה של זהות יהודית אינו תלוי בשאלת קיומו של לאום ישראלי. אין חולק על כך שהפזורה היהודית שייכת ללאומים שונים, כגון ללאום האמריקני (של ארה"ב), או ללאום הצרפתי. עובדת היות היהודים לארצותיהם בני לאומים שונים אינה סותרת את היותם יהודים. אין שום סיבה לחשוב, שאם יוכר הלאום הישראלי – ששייכים אליו יהודים ולא יהודים כאחד – יעיד הדבר על פירוד שנתהווה ביהדות. מדרך הטבע, קיבוצים שונים של יהודים בארצות מגוריהם השונות עשויים להיות להם אינטרסים מיוחדים וגם אורח חיים שונה, חילוקי דעות כאלה היו מאז ומעולם בהיסטוריה הארוכה של היהודים.

יתר על כן, זיקתו של היהודי הישראלי ליהדות תתחזק על ידי הכרה בהיותו הן יהודי והן ישראלי.

היותו של היהודי-האמריקאי – יהודי שלם ואמריקאי שלם, אינה פוגמת כהוא זה ביהדותו. מדוע יגרע חלקו של הישראלי ומדוע אין הוא יכול להיות יהודי שלם וישראלי שלם ?

11.4 אין חפיפה שלמה בין יהודי ישראלי לבין יהודי אמריקאי. אך יש חפיפה ביהדותם. באותה מידה אין חפיפה שלמה בין יהודי ישראלי לבין שאינו יהודי ישראלי. אך יש חפיפה בישראליותם. ההתכנסות לזהות הישראלית שומטת את הקרקע מזיקת השותפות של בני כל האומה הזאת. כבוד השופט אגרנט קובע בעניין טמריין, כי "המערער הביא ראיות לקיומו של לאום ישראלי נפרד, מבלי שהן מעידות על החוסר בהזדהות עם העם היהודי." והרי הוא שאמרנו: כב' השופט אגרנט מחזק את טיעוננו, טיעון העותרים בעתירה זו, כי אין סתירה בין הזדהות עם הלאום הישראלי, לבין הזדהות עם היהדות. אין סתירה בין שייכות ללאום ישראלי לבין שייכות ליהדות.

והרי כך בדיוק אומר אגרנט בע"א טמריין הנ"ל (סעיף 5 ע' 204):

"לנושא של הזהות האתנית שייכת גם התופעה, כי יכול שאדם יהיה בעל שתי זהויות אתניות, המתרוצצות בקרבו; כגון, למשל, היהודי-האמריקני, היהודי-האנגלי, היהודי-

הצרפתי וכו' – ובמובן מסויים: גם היהודי-הישראלי(*)... אין בדעתי להכנס לעבי הקורה של סוגיה סבוכה זו; רצוני רק לציין, שאין הכרח כי האדם בעל שתי הזהויות האתניות, ירגיש במצבים שונים שקיימת סתירה ביניהם, כי אם אפשרי מאוד שהשפעותיהן תהיינה חופפות או תפעלנה עליו מתוך התאמה ביניהן או בדרך של פעולת גומלין, כך שיוכל לכוון את התנהגותו ללא הרגשת קונפליקט."

11.5 והרי זו בדיוק טענתם של העותרים. נראה לנו, שאם למרות דברים אלה הוביל כבי הנשיא להתכחשות לקיומו של לאום ישראלי, היה זה משום אותה חרדה עמוקה לאחדות היהדות על כל חלקיה; ואולי – אולי – לחרדה בלתי מודעת לחוסנה של המדינה שעמד ליד ערש לידתה. הדברים עולים בבהירות בציטוט שלהלן:

"אסור להכיר במגמה לקבלת לאום ישראלי, מאחר ומגמה זו מאיימת על המטרות הלאומיות שלשמן קמה המדינה והמיוצגות במגילת העצמאות".

"חידוש חייו המדיניים של העם היהודי במולדתו לא בא אלינו על מנת שיחול פירוד בקרבו של העם היושב בציון כך שהוא ייפצל וייפלט לשני לאומים – יהודי מזה ו"ישראלי" מזה. פילוג כזה אילו התהווה חלילה, היה עומד בסתירה למטרות הלאומיות שבגללן הוקמה המדינה."

11.6 כלומר, כחוט השני חוזר ועולה החשש הגדול, שהכרה דה-יורה בקיום הלאום הישראלי תקים חיץ בין יהודים ישראלים לבין יהודים לא ישראלים. לחשש זה אין בסיס. על פי חוק השבות (אשר הכל מסכימים כי הוא קיים דה-פקטו ולא רק דה-יורה) זכאי כל יהודי באשר הוא להפוך בכל מועד נתון לישראלי. (מה שלא כך לכיוון ההפוך, יהודי ישראלי אינו יכול בכוח רצונו בלבד להפוך ליהודי אמריקאי). אם שער ההצטרפות ללאום הישראלי פתוח כל הזמן בפני כל היהודים – היכן החיץ ?

11.7 העותרים טוענים, כי הכרה דה-יורה בלאום הישראלי, לא תגרע כהוא זה מן המאחד את הכלל היהודי ואף תחזק אותו (ולא תשנה כהוא זה את המפריד בין היהודים לבין עצמם) והיא גם לא תגרע משום זכות של יהודי כלשהו כפרט. לעומת זה: התעלמות מקיומו של הלאום הישראלי מחלישה את הבסיס לייחודו של כל מה שנוצר כאן מלפני עצמאותו, מאז נחלמה המדינה, ומאז כינונה ועד היום. אם המדינה אינה מכירה בייחודם של בניה – מדוע שלא יבחר לו כל אחד מהם מקום נח יותר ותובעני פחות לחיות בו ולממש בו את יהדותו? והתשובה לכך היא, כי רק מודעותו הלאומית כישראלית תניא אותו מכך.

11.8 העותרים יטענו, כי לא זו בלבד שהכרה בלאום הישראלי לא תרבה ריב ומדון באומה היהודית, אלא היפוכו של דבר: היא תסיר מכשלה, שגורמת לפילוג ולקוטביות הן בישראל, בתוך הציבור היהודי, והן בין יהודי ישראל ליהודי התפוצות. שאלת "מיהו יהודי" מעולם לא הטרידה את היהודים לתפוצותיהם. היותו של אדם יהודי, לא העניקה לו זכויות אלא הטילה עליו חובות. למרות התפלגות לזרמים שונים (כגון: הרפורמי, הקונסרבטיבי והאורתודוכסי), הצליחו הזרמים השונים, על אף יריבותם הנחרצת לפעמים, לשמור על המאחד ולפעול בהרמוניה לקידום מטרותיהם – בכל מקום, חוץ מאשר בישראל.

מאחר שהמדינה התנתה זכויות וחובות למיניהן של אזרחיה בהיותם או אי-היותם יהודים על פי ההלכה; ומאחר שההלכה המוכרת (כמעט ללא יוצא מן הכלל) על-ידי המדינה היא ההלכה על פי הזרם האורתודוכסי, (ואם לא די בכך, יש גם הגדרות שונות ל"מיהו יהודי" בחוקים מבוססי הלכה ובחוקים אזרחיים) – התוצאה היא מאבק מר ומתמיד וקרע עמוק בין פלגים שונים, ובין שתי מערכות משפט, שלא לדבר על טרגדיות אישיות המגיעות לפתח דלתותיו של בית משפט נכבד זה חדשות לפרקים. הכרה בקיומו של הלאום הישראלי תסיר את המכשלה הזאת מן הזירה הפוליטית

(*) "סוגיה סבוכה זו" היא בלב העתירה, ואי-אפשר שלא להכנס לעובי קורתה. כבי הנשיא מצא להסיט אותה מן המרכז, תוך שהוא מדבר על כפל זהויות אתניות. ולא היא. מדובר על זהויות אתניות שונות הדרות בצוותא בזהות לאומית אחת. הפזורות היהודיות בגולה הן ישויות אתניות. הפן הלאומי של היהדות מתקיים אך ורק בלאום הישראלי.

והמשפטית ותחזיר את הסוגיה למקומה הטבעי והוא: דיון הלכתי פנימי, שצריך לזרום באפיקו ללא לחצים חיצוניים זרים.

11.9 נימוק מכריע נוסף בגללו נדחה ערעור טמרין: **המערער ביסס את השתייכותו ללאום הישראלי על הרגשה סובייקטיבית וזכות ההגדרה העצמית, אך לא ניתן לתת משמעות לשייך זה במידה והלאום אינו קיים.**

ערעור טמרין נדון בשנת 1972, מאז חלפו שנות דור ומחצה. בדיון טמרין נקבע, כי לא הוכח קיומו של לאום ישראלי וכי אין אדם יכול לדרוש את השתייכותו ללאום מסוים, מבלי שהוכח קיומו של הלאום האמור. משמע: אגרנט אינו שולל את זכות ההגדרה העצמית ולא את העובדה שהיא עניין של בחירה סובייקטיבית. אלא קובע, כי אין משמעות לאלה כל עוד הלאום אינו קיים במציאות. והרי אין חולק, כי בעשרות השנים שחלפו מאז קם, נהיה והתגבש הלאום הישראלי (וראה **נספחים 1 ו-2**).

11.10 הרתיעה העוברת כחוט השני בכל נימוקי פסק הדין, מהכרה בקיומו, או למזער בהתהוותו, של לאום ישראלי, נבעה מן החרדה שמא הכרה בקיומו של לאום ישראלי משמעותה, שחל בישראל פירוד מכלל היהודים ונוצרה אומה ישראלית נפרדת מהם. כלומר, חרדה זו היא שהנחתה את החשיבה והניתוח והמסקנות של פסק הדין.

החשש כאילו צפויה סכנה של טישטוש ההבחנה הקיימת בין יהודים ללא-יהודים ברגע שיבוטל רישום הלאום כפי שהתנהל עד עתה; או לחילופין כבקשת העותרים, אם יותר להם לרשום בסעיף הלאום "ישראלי" - הוא חשש חסר בסיס לחלוטין וזאת מן הטעם הפשוט, שלצורך דיני אישות קיימת גם היום בחוק הישראלי הבחנה ברורה בין העדות השונות, כמפורט בדבהמ"ע וכמובן שאין בית-הדין הרבני זקוק לגושפנקא של המדינה ודי בכך שהמדינה תכיר בחופש הדת, על מנת שכל יהודי יוכל להעדיף בית-דין רבני על בתי המשפט החילוניים.

11.11 אשר על כן בכל אותם התחומים שבהם ההלכה היהודית מקפידה על הגדרת יהדותם של אזרחי ישראל על פי ההלכה - בענייני נישואין, גטין, לידות ופטירות - מתנהל רישום נפרד, שכולו תחת פיקוחה הקפדני של מערכת בתי הדין הרבניים ואין היא נזקקת, מושפעת, או מודרכת על-ידי הרישומים במסמכים האזרחיים של המדינה. וראה לעניין זה גם את השוני שבהגדרת יהודי לצורך חוק השבות לבין הגדרתו בחוקים אחרים כמו בדיני אישות. אשר על כן, **ברי כי "הכשרת" הלאום הישראלי בתעודות האזרחיות של המדינה לא תפגע כהוא זה בהבחנות הנדרשות על פי ההלכה היהודית.**

11.12 יש להכיר בכך, כי במציאות החדשה של ימינו קיים "לאום ישראלי" מבחינה אובייקטיבית, ואזרחים רבים - גם אלה שהצהרה על היותם שייכים ללאום הישראלי לא הגיעה לידיהם, ובוודאי העותרים עצמם - שייכים ללאום זה גם לפי הרגשתם הסובייקטיבית. יש מסגרת טריטוריאלית, תרבותית וחברתית ברורה ל"ישראלי", וההרגשה הסובייקטיבית של העותרים (ושל כל חותמי ההצהרה) איננה הרגשה התלויה על בלימה, כאילו הלאום הישראלי כלל אינו נמצא בעולם. אין אנו מבקשים לכפות את ההשתייכות ללאום הישראלי על אזרחים שלפי הרגשתם הימצאותם בעולם כאזרחי ישראל היא עניין מקרי וחיצוני והם רואים עצמם כבני לאומים אחרים, או בני דתות-לאום, או בני עדות דתיות. אבל אותם אזרחי ישראל שהימצאותם בישראל היא בעלת משמעות מרכזית בחייהם, ולגביהם זוהי השתייכות לאומית - אזרחים אלה, אין למנוע מהם את ההכרה בהשתייכותם ללאום הישראלי. לא ייתכן שהשלטונות יעלימו עין מן המציאות שלנו, ועל יסוד שיקולים פוליטיים זרים ימנעו מן העותרים את הרישום המסקף את עובדות חייהם, את הרגשתם הסובייקטיבית, את המציאות האובייקטיבית ואת רצונם המפורש - להירשם כבני "הלאום הישראלי".

11.13 נימוק נוסף לדרישה שלא להתכחש לקיומו של לאום ישראלי הוא, כי על פי הערכות חוץ-ישראליות קיים בישראל לאום ישראלי, ממש כשם שקיים במדינות רבות לאום טיטולארי, היינו לאום הנושא את שמה של המדינה, כגון צרפת, איטליה, ספרד, תורכיה ועוד. גם אם בתוך כל מדינה מהמנויות לעיל חיים אזרחים שמוצאם האתני, השתייכותם הדתית או שפתם אינם זהים לאלו של רוב האזרחים במדינתם, אין בכך כדי לשנות את העובדה, שכולם נחשבים לבני הלאום המשותף.

במצב דברים זה, שומה עלינו לבדוק גם את נקודת ההשקפה החוץ ישראלית. יש מקום להתבונן ביחסן של מדינות העולם לגבי היותו של ישראלי שייך ללאום הישראלי. לשם המחשה, בויזה הניתנת על ידי מוסדות אמריקניים לאזרח ישראלי, נרשם כדלקמן:

nationality:isrl. שכן, על פי תפישת הלאומיות של מדינות הדמוקרטיה המערבית, ההגדרה היא ברורה: אדם שייך לאותו הלאום הנקרא בשם המדינה שממנה הוא מבקש להכנס לארצות-הברית. מאלף, שבדרכונים שהנפיקה ישראל בשנותיה הראשונות היה רשום מול המלים: "אזרחות ישראלית" – NATIONALITE ISRAELIENNE ואילו בשנים האחרונות הרישום הוא: ISRAELI CITIZENSHIP. (ראה נספח 14).

דוגמא פרטנית לאנומליה של הרישום הישראלי הוא המקרה של כרמל והבה, עותר מס' 17. בשנת 1990 ביקש והבה להקים בצרפת חברה ליבוא ויצוא יחד עם שותפים מקומיים. לצורך רישום החברה הוא נדרש להציג תרגום נוטריוני של תעודת הלידה שלו. כאשר הגיש את המסמכים **נספח מס' 15**, גער בו הפקיד הצרפתי: "מה זה לאום דרוזי? אני לא מכיר מדינה דרוזית. אתה רוצה להגיד לי שיש מדינה דרוזית בתוך מדינת ישראל?" והבה הנבוך, שהוחשד קבל עם ועדה כמי שרוצה "לתחמן" את הרשויות בצרפת, ניסה להסביר את הרישום. אך הפקיד לא נתרצה, עד שקיבל אישור מן השגרירות, שאכן התרגום נכון ושומר והבה הוא ישראלי שהלאום שלו דרוזי. מאז ועד היום ניסה מר והבה להביא לשינוי המירשם, כך שישקף את העובדה, שכל הישראלים, לרבות הישראלים הדרוזים, שווים בישראליותם.

11.14 כשם שמדינות אחרות מכירות בלאום הישראלי – כך מבקשים העותרים להיות מוכרים כבני הלאום הישראלי גם במדינתם שלהם. בכך הם מבקשים להדגיש את אמונתם, כי החברה הישראלית נושאת את כל סימני ההיכר המספקים של חברה לאומית.

ואכן, ברוב המדינות שבהן יש קבוצות אוכלוסין שונות זו מזו, ה"לאום" הרשמי הרשום בתעודותיהם של האזרחים נקרא על שם המדינה. לדוגמא בלגיה, במדינה זו, שבה קיימות קבוצות אוכלוסין נבדלות - פלמים, ולונים ואף גרמנים – אין שום רישום ממשלתי בשום תעודה המונפקת על ידי הממשלה, המכיל את שם קבוצת האוכלוסין המיוחדת בתור "לאום". הקבוצות הללו נקראות "קהילות" (communities) ולא "לאומים". הלאום המשותף לכולם הוא הלאום הבלגי.

11.15 נימוק נוסף בנימוקי הדחייה בטמריין: **למרות שמחקרים מראים כי ישנה התרופפות בעוצמת ההשתייכות לזהות האתנית היהודית, עדיין ישנה תחושה של תלות הדדית ואחריות הדדית בין היהודים באשר הם, דבר המסמל יותר מכל את קיום הלאום היהודי.**

העותרים גורסים, כי תחושת זיקה הדדית זו אך תתחזק עם ההכרה בלאום הישראלי. לאום ישראלי מגובש, חי ותוסס, המפתח תרבות עשירה וחיונית עשוי להיות אבן שואבת לנוער יהודי באשר הוא ועשוי להקרין מסר של עידוד וחזוק כמישקל נגד לאותה "התרופפות בעוצמת ההשתייכות לזהות האתנית היהודית" וכנוגדן אפשרי למגמות ההתנתקות המאיימות על המשך הקיום היהודי בתפוצות.

אליבא השופט י' כהן, קביעת הלאום נעשית אך ורק לפי תנאי קיום חוק השבות, אין שום התיחסות לרצונו או הרגשתו של פרט זה או אחר: **"אם האדם יהודי לפי חוק השבות, אזי הוא יהודי כל עוד לא השתנה מעמדו – המיר דתו...."**

העותרים מאמינים, כי לכל אדם שמורה הזכות להשתייך ללאום. הואיל וקיים יחס שונה / מפלה לבני דתות שונות – אין זה ראוי לחייב אדם להיות מסווג על פי דתו במסמך רשמי-בסיסי. על אחת כמה וכמה אין לחייב אתאיסט או אדם העוין לדת במוצהר להיות מזוהה על פי "דתו", שכן בכך יש משום כפיה דתית, בניגוד לעקרונות הדמוקרטיה ולמגילת העצמאות.

יתרה מזאת, ישראל וכל ארגון וגורם יהודי מייצג, לוחמים בחירוף נפש כנגד ציון היותו של אדם "יהודי" במסמכים רשמיים במדינות הפזורה - כיצד מה שהוא פיגול כשהוא נעשה על ידי אחרים, הופך לראוי וכשר כשהוא נעשה על ידו? הטענה כי יש בכך משום הפליה, שרירה גם בישראל, ללא תלות בשאלה, האם ההפליה היא לטובה או לרעה (ויש מקרים כאלה וכאלה).

12. בדרך כלל אזרחות במדינות הדמוקרטיות המערביות זהה במשמעותה ללאום. כך המילה *nationalité* בצרפת מכוונת לכלל אזרחי המדינה בלי כל הבדל על פי הרקע האתני או הדתי. יתר על כן, מי שמתאזרח בצרפת, כשהוא הופך לאזרח, הוא הופך גם לכן הלאום. הרישום שם אינו כולל שום רמיזה על פרטי המוצא המשפחתי או הדת. הוא הדין בארה"ב. לאומיות, *nationality*, פירושה שהאזרח הוא בן הלאום האמריקני.

12.1 שלא כמו במדינות המערביות, בישראל הסעיף "אזרחות" במרשם התושבים מלווה בסעיף אחר, הנקרא "לאום" ומכאן ש"לאום" ו"אזרחות" בישראל אינם היינו הך. ר' לעניין זה **נספח 14 וגם 16**.

במילים אחרות, כל עוד מבחינים ברישומים הרשמיים של המדינה בין אזרחות ללאום, משמע שב"אזרחות" מכוונים למשמעות הצרה של מערכת חובות / זכויות בין האזרח למדינה, שהיא מערכת טכנית מנהלית ותו לא. לעומת זאת "לאום" כולל זיקות בהכרה וברגש של שותפות גורל ורצון למסגרות חיים משותפות לכלל האוכלוסין, של לויאליות ומחויבות של הפרט כלפי המדינה ושל הפרטים זה לזה הדדית. גם אם קיימת זיקה הדוקה בין האזרחות ללאום, הרי כל עוד יש שני ערכים באותו המרשם – אזרחות ולאום – אין האזרחות זהה ללאום. האזרחות הישראלית השוויונית היא עובדה קיימת, שאינה צריכה סיוע מבג"צ, אבל הערך המהותי של האזרחות מתרוקן מתוכנו אם המדינה אינה מתירה לאזרחים ישראלים החפצים בכך להיות רשומים בתור בני הלאום הישראלי. זהו מחסום מלאכותי, שתחושת המציאות מתנגדת לו. לשם אילוסטרציה בלבד ראה **נספח 17**, שהוא עותק תעודת לידה זמנית, שהוצאה בשנת 1980 לבנו של דר' יגאל בן נון, העותר מס' 10. פקיד/ה של משרד הפנים רשם באופן אינטואיטיבי בסעיף לאום את המלה "ישראל" ובסעיף דת "יהודי". למותר לציין, שהרישום שונה בתעודה הקבועה.

12.2 בנוסף לתעודת זהות, קיימת תעודה יצוגית נוספת של המדינה כלפי חוץ, זהו הדרכון. כאמור, בתקופה מסוימת נרשם בדרכון הישראלי, סעיף "לאום" *nationality*: ישראלי". כלומר שכלפי חוץ הכירה המדינה בעצמה כמדינת לאום. בהמשך, ככל הנראה בשל החשש שהדבר יביא לדרישה להכיר בלאום הישראלי גם בתעודת הזהות, שונה הדבר וכיום מציין הדרכון לא את הלאום, כי אם את האזרחות *citizenship*. ר' נספח 14.

אם כך, אולי זו הדרך ואולי כדאי להסתפק ברישום האזרחות ולהימנע מדיון בסוגיית הלאום? מבלי להתעכב על כך שפתרון זה יותיר את כל תושבי ישראל היהודים, שאינם אזרחי המדינה מסיבות כפוינות, מחוץ לגדר, ברור שמוסד האזרחות אינו עונה על משאלות העותרים. האזרחות הינה מושג משפטי, מוגדר בחוק וכל תוכנו זכויות וחובות על פי החוק. בעוד הלאום – כולל בתוכו הזדהות ומחויבות רגשית, קשרים של תרבות, וגאווה לאומית. אמת נכון, המושג לאום בעקרון אין לו הגדרה משפטית ותכניו ומאפייניו נזילים ומשתנים מתקופה לתקופה, ממשטר למשטר והוא נתון בדיון מתמיד בין דיסציפלינות שונות. אשר על כן אין קנה מידה אובייקטיבי יותר לקיומו של לאום מסוים, מאשר קביעתם של קבוצת אנשים שהם מזדהים עמו, ושהוא הלאום שלהם.

ניתן לערוך כאן סקירה היסטורית קצרה של התהוות מדינות הלאום בעת החדשה (מאחר והמדובר כאן במדינת הלאום המודרנית) על מנת להוכיח כי זו הדרך להיווצרותן. למותר לציין, כי אחת התופעות המופלאות בכינון מדינות חדשות היא מדינת ישראל. ועל כן סירובה להכיר בזהותה העצמית תמוהה ומסוכנת, שהרי הדבר מעלה חשד שישראל עצמה אינה משוכנעת בצדקת קיומה כמדינה עצמאית ריבונית ונפרדת. ואם ישראל עצמה מפקפקת – מדוע לא יערערו על קיומה מדינות אחרות, שאינן חסידות מושבעות שלה? ואכן אויבי ישראל מציגים אותה כתופעה ארעית; הכרתה בלאום הישראלי תחזק את הוודאות במוצקות קיומה.

12.3 לעניות דעתנו, ראוי לישראל ללמוד מארה"ב – בסוגיית הלאום והאזרחות. בשונה ממדינות שבהן מדינת הלאום נוצרה במרוצת גיבוש היסטורי של מאות בשנים – של קהילה הומוגנית מבחינת מוצאה, תרבותה, דתה ושפתה - ישראל וארה"ב הן מדינות

הגירה בהן הלזז של האוכלוסייה הוא בעל צביון דומיננטי, אבל אחוזים גבוהים מאוד הם מהגרים ותיקים יותר וותיקים פחות. בעלי מוצא שונה, רקע שונה, מסורת שונה, תרבות שונה, שפה שונה ואמונות שונות. לשתי המדינות (ישראל וארה"ב) כאחד אינטרס עליון – לא להתכחש ליחודיות של מרכיביהן השונים, לא לטשטש אותם, אבל במקביל לשקוד על טיפוח המשותף ביניהם וללכד אותם סביב הזהות התרבותית המשותפת. להנחיל להם עולם מושגים אחד, שכמו נהר גדול קולט את כל היובלים והנחלים מן העדות השונות.

אשר על כן, בנפשה של ישראל לטפח ולעודד את הזהות הישראלית של כל בניה ואת הזדהותם של כל הפרטים עם אותה זהות משותפת וזאת כאמור מבלי לטשטש את המבדיל ביניהם במישורים האחרים.

12.4 **ועדת אור** שמונתה לחקור את "אירועי אוקטובר 2000", קבעה בדו"ח שלה, כי הטיפול במיגזר הערבי הוא הנושא הפנימי החשוב והרגיש ביותר על סדר היום של המדינה. וכי נושא זה הוזנח ולא טופל כהלכה במשך שנים רבות. הוועדה קבעה, כי יעד עיקרי של פעילות המדינה חייב להיות השגת שיוויון אמיתי לאזרחי המדינה הערבים; וכי על המדינה לפעול למחיקת כתם ההפליה של אזרחיה הערבים, על צורותיה וביטוייה השונים.

העותרים משוכנעים, כי זכות גדולה נקרתה לבית דין נכבד זה לתרום תרומה מהותית וחיונית לצימצום הניכור ולחיזוק תחושת שייכות בין המדינה לכל קבוצות האוכלוסין שלה. חיוניותו של הצעד הזה אינה יכולה להיות שנויה בוויכוח, בעיקר נוכח מימצאי המחקר של דר' אסעד גאנם ופרופסור סמי סמוחה (ראה נספח 2). הכרה בזכותם של כל החשים כך והרוצים בכך – יהודים וערבים כאחד – להגדיר עצמם כישראלים, תיפתח את דרך המלך למיזעור הקיפוח, לפיוס ולביסוס ההזדהות של כל הישראלים עם מדינתם.

12.5 יש להדגיש, כי אין העותרים מבקשים לשלול מאזרחי ישראל שאינם רואה עצמו בן הלאום הישראלי – להוסיף ולראות עצמו בן לאום אחר, כגון "יהודי", "ערבי" או "דרוזי", "צירקסי", "גרוזיני" או "רוסי". אבל בה במידה אין, לעניות דעתנו, לשלול מאלה, הרואים עצמם ישראלים, את זכותם להכרה בישראליותם. אנו שוקדים ללמד כל ילד רך בשנים כי הוא ישראלי ולהחדיר בו את אהבת הארץ וגאווה על היותו ישראלי. עם זאת, על פי מוסדות השלטון, אין לאום ישראלי. הייתכן ?

סיבת הסיבות למלחמת העצמאות ולקיומה של ישראל ריבונית היא הגדרת הלאום של העם היושב במדינה ולא הגדרת הדת שלו – ההסדר הנוכחי מאיין אותה ומוחק את מימושה.

סוף דבר

13. לסיכום חוזרים העותרים ומדגישים: מטרת העתירה אינה לערער כהוא זה על אופיים היהודי של היהודים אזרחי המדינה. להיפך: הכרה בלאום הישראלי תלכד את כל הציבורים הנבדלים של ישראל – יהודים אורתודוקסים, יהודים קונסרבטיבים, יהודים רפורמים, יהודים אתיופים, יהודים ללא דת, לא יהודים שהם ערבים, דרוזים, צירקסים, מוסלמים ונוצרים, וכן עולים חדשים שאינם מוכרים כיהודים והם רשומים היום כ"רוסים", "אוקראינים", "גרוזינים" – את כל אלה תקרב ההכרה ב"לאום – ישראלי" שכולנו, בפועל, שייכים אליו, ותהפוך את ישראל ליותר דמוקרטית, עם שתשאיר אותה מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל, כמובטח במגילת העצמאות.

יואלה הר-שפי, עו"ד
ב"כ העותרים